

Zbornik dokumentov in podatkov sanitetne službe v narodnoosvobodilni vojni na Slovenskem 1941—1945. Zveza zdravniških društev, Slovensko zdravniško društvo — Sekcija za partizansko saniteto Ljubljana, št. 1—4, Ljubljana 1982—1985, 713 + 765 + 790 + 602 (+ faksimile 58) str.

Zbornik dokumentov in podatkov sanitetne službe v narodnoosvobodilni vojni na Slovenskem 1941—1945 obsega 4 knjige dokumentov in prilogo faksimile Partizanskega zdravstvenega vestnika. Gradivo je objavljeno v izvirniku, ker pa je preobsežno je narejen izbor tako, da so objavljeni pomembnejši dokumenti, iz katerih lahko ugotovimo razvoj, delo in organizacijo sanitete med narodnoosvobodilno vojno na Slovenskem.

Gradivo hrani več arhivov, največ gradiva je v Arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani. Fond Sanitetnega oddelka Glavnega štaba narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije obsega fascikle od številke 355—417 a. Zaradi posebne organizacije sanitetne službe v narodnoosvobodilni vojski se hrani njeno gradivo tudi zunaj tega fonda, v fondih enot in ustanov narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije.

Dokumenti so v Zborniku dokumentov in podatkov sanitetne službe objavljeni po kronološkem redu. Prva knjiga obsega obdobje od septembra 1941. do 30. junija 1944., druga knjiga zajema obdobje od 1. julija 1944. do 31. oktobra 1944., tretja knjiga od 1. novembra 1944. do 28. februarja 1945. in četrta knjiga od 1. marca 1945. do 15. maja 1945. Partizanski zdravstveni vestnik je ponatisnjen v celoti od januarja 1944 do aprila 1945.

Sanitetna služba se je med narodnoosvobodilno vojno razvijala postopoma. Od prvih začetkov bojev v letu 1941 do pomladi 1942 ni bilo organiziranega sanitetnega delovanja. Ranjence in bolnike so zdravili ilegalno v mestnih bolnicah in pri zaupnih ljudeh, kamor so prihajali zdravniki, organizirani v OF. Zaradi tega za to obdobje nimamo veliko gradiva sanitetnih organov. Tako kakor se je razvijala narodnoosvobodilna vojska in partizanski odredi Slovenije, se je krepila sanitetna služba in njena administracija. Za kasnejše obdobje od leta 1943—1945, posebej po izgradnji partizanskih bolnic, imamo ohranjenega veliko dragocenega gradiva.

Dokumenti so objavljeni v izvirniku, z minimalnimi popravki, zaradi katerih ni trpela ne oblika ne vsebina dokumenta. Vsak dokument je opremljen z opombami in bibliografskimi podatki: ali gre za tipkopis ali rokopis (črnilo, svinčnik), kje je dokument shranjen, pojasnjena so tudi ilegalna imena.

Na koncu knjig je seznam kartic, kazalo osebnih imen, kazalo vojaških enot in ustanov, političnih organov organizacij in ustanov, kazalo krajevnih imen. Četrta knjiga ima poleg izvirnih dokumentov objavljen še:

a) Osnutek poročila dr. Božene Ravnihar-Nataše o delu Matičnega odbora zdravnikov OF v Ljubljani v prvem letu narodnoosvobodilnega boja.

b) Seznam zdravnikov, farmacevtov, študentov farmacije in dentistov na Slovenskem, ki so izgubili življenja v NOB 1941—1945.

c) Bibliografijo o sanitetni službi v NOB na Slovenskem 1941—1945.

Posebej zanimiva je priloga k 4. knjigi tega Zbornika dokumentov — faksimile Partizanskega zdravstvenega vestnika. Partizanski zdravstveni vestnik je izdajal sanitetni oddelek Glavnega štaba narodnoosvobodilne vojske in par-

tizanskih odredov Slovenije in je bil informator in prinašalec navodil in ukrepov pri organiziranju sanitete v operativnih enotah in skritih partizanskih bolnicah. Izhajal je od januarja 1944 do aprila 1945. Izšlo je 10 števil in vse so ponatisnjene.

Pri tej zahtevni nalogi so sodelovali dr. Ruža Germ-Šegedin, dr. Pavla Jerina-Lah, Jože Novak, dr. Davorin Valenti, dr. Viktor Volčjak, dr. Velimir Vulikić.

Mirjana Jadreško

Miloš Rutar, *Sodelovati in zmagati* (Slovenski športniki v NOB), Založba Borec, Ljubljana 1986, 485 strani.

Miloš Rutar je bil prostovoljec v aprilski vojni 1941, član mestnega komiteja SKOJ Kranj, komisar 1. bataljona SNOUB Toneta Tomšiča in povojni strokovnjak za telesno vzgojo v JLA. Knjiga je razdeljena na tri dele.

V prvem opisu je razvoj športne dejavnosti, zlasti med delavci, kmeti in študenti na slovenskem ozemlju v mejah jugoslovanske države od 1918 do 1941. Po nastanku Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev so socialdemokrati ustanovili telovadna društva Svoboda, komunisti pa Vesna.

Leta 1924 so bila komunistična društva razpuščena, zato je vodstvo komunistične stranke člane le-teh usmerjalo v društva Svoboda. Deset let kasneje so bila tudi ta zaradi komunističnega vpliva v njih razpuščena, vendar so morale oblasti zaradi pritiska javnega mnenja popustiti in dovoliti ustanovitev društev Vzajemnost, kjer so lahko nekdanji člani Svobode nadaljevali svojo športno in kulturno dejavnost.

Nadalje avtor opisuje športno dejavnost drugih naprednih organizacij in društev. Tako so sočasno z delavskimi društvi pod vodstvom akademskega kluba Njiva, ki je bil pod vplivom študentov marksistov, začela nastajati društva Kmetjskih fantov in deklet. Pred drugo svetovno vojno je bilo v teh društvih 20 000 mladih kmetovalcev. V sokolski organizaciji je bila telesnokulturna in prosvetna dejavnost prežeta s patriotizmom in demokratičnostjo. Leta 1939 je bil v Ljubljani na Taboru proces, kjer so izključili šest vplivnih članov Sokola 1 Ljubljana. Ti so s svojimi privrženci predstavljali levo krilo Sokola. Leta 1941, pred italijansko okupacijo, je bil za Bežigradom v kavarni Majcen prvi uradni sestanek med njimi in vodstvom komunistične partije Slovenije.

Posledica vseh teh dogodkov je bila vključitev dveh tretjin od 40 000 članov Sokola v OF. Tudi slovensko planinsko društvo je bila množična organizacija s 14 000 člani, ki je upravljala 69 planinskih postojank. Nemški okupator je zaplenil vse njihovo premoženje na svojem zasedenem ozemlju, Italijani pa so postavili svojega komisarja, ki naj bi nadziral dejavnost planinskih društev. Študentska mladina je delovala v različnih organizacijah in klubih, ne samo akademskih. Posebej pa se je izkazala pri organizaciji narodnoobrambnih taborov v letih od 1937 do 1941 v socialno in narodnostno ogroženih krajih. Na koncu prvega dela opisuje tudi delavske nogometne klube, kolesarske in namiznoteniške klube, atlete iz Ježice, boksarje Slovana, katoliške telovadne orga-